

УДК 372.2 (430+477)

Зоряна Хало,
кандидат педагогічних наук
Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ НІМЕЦЬКОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДОШКІЛЛЯ

У статті визначено можливості творчого застосування досвіду дошкільних закладів Німеччини в системі інтелектуального розвитку дитини-дошкільника в Україні. Обґрунтовано головні напрями удосконалення системи українського дошкільця з урахуванням новітніх досягнень німецьких науковців.

Ключові слова: дошкільні заклади Німеччини, інтелектуальний розвиток дитини, українське дошкільця.

В статье определены возможности творческого применения опыта дошкольных заведений Германии в системе интеллектуального развития ребенка-дошкольника в Украине. Обоснованы главные направления усовершенствования системы украинского дошкольного воспитания с учетом новейших достижений немецких ученых.

Ключевые слова: дошкольные заведения Германии, интеллектуальное развитие ребенка, украинское дошкольничество.

The possibilities of creative application of German preschool establishment experience in the system of intellectual development of a preschool child in Ukraine are defined in the article. The main trends to improve Ukrainian preschool system taking into account the newest achievements of the German research workers are grounded here.

Key words: German preschool establishments, child's intellectual development, Ukrainian preschool education.

Питання організації та функціонування дитячих дошкільних закладів є сьогодні особливо актуальним у системі вітчизняної освіти з тих причин, що останні десятиліття система дошкільця в Україні зазнала значної руйнації, а процеси її відновлення та реформування лише розпочинаються. За останнє десятиліття кількість дітей, які відвідують дитячі садки знизилася і досягла 40%, тобто 60 % дітей дошкільного віку потребують залучення до цього процесу [4, 3–4]. Ситуація стагнації спостерігається тривалий час і потребує негайного розв'язання. Українські науковці та вихователі-

практики, зважаючи на таку ситуацію, вважають за необхідне розпочати пошук нових шляхів для зміни ситуації: «Враховуючи, що нині близько 60 % дошкільників з різних причин не відвідують дошкільні навчальні заклади, а переважна більшість батьків потребують спеціальної методичної, діагностичної допомоги для здійснення виховних функцій (особливо в підготовці дітей до школи) на державному рівні планується якнайшвидше врегулювати таке важливе питання сьогодення, як пошук ефективних організаційних підходів до впровадження нових форм здобуття дітьми дошкільної освіти, зокрема запровадження соціально-педагогічного патронату сім'ї [3, 20].

Завдання українського дошкілля визначаються тими процесами, що відбуваються в Україні та світі і вимагають нових підходів та концепцій. Інтелектуальний розвиток особистості в цей період є особливо важливим і зволікання може накласти негативний відбиток на все майбутнє життя людини: «Немає визначеної межі, коли людина має завершити свою освіту, але є чітко визначений період, коли освіту потрібно розпочинати. Це – дошкільний вік у житті кожної особистості» [4, 3]. З огляду на це пильна увага до питань розвитку українського дошкілля, збагачення його відомим європейським та світовим досвідом цілком виправдана та доречна.

Окреслений аспект дослідження в українській педагогіці має давню традицію розвитку освіти. Зокрема К. Ушинський активно вивчав зарубіжний досвід і пропагував його кращі зразки для вітчизняної освіти, викладаючи свої спостереження на сторінках педагогічних праць; С. Русова також тривалий час працювала над аналізом різноманітних концепцій дошкільного виховання та навчання (Ф. Фребеля, М. Монтесорі, С. Сегена та ін.), що дало їй можливість створити свою, досконалу, наукову, логічну, етнокультурну систему організації українського дошкілля; послуговувався результатами компаративних досліджень А. Животко, на основі яких збагатив теорію і практику українського дошкільного виховання.

Метою даної статті є дослідження пріоритетних напрямків сучасного українського виховання і їхнє спрямування на створення та підтримку психолого-педагогічних умов, які б забезпечували повноцінний психічний та соціальний розвиток дитини-дошкільника.

Сьогодні спостерігається процес відновлення дошкільних закладів в Україні і, одночасно, зміна концепції їхнього існування. Дитячі садки та ясла тяжіють до подрібнення, розвивається приватне дошкілля, великі дошкільні комбінати втратили свою актуальність. Як свідчить концепція *«Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні»*, модернізація змісту і форм виховного процесу в системі дошкільної освіти України потребує *розв'язання таких завдань:*

- широка пропаганда педагогічно доцільних ігор, іграшок як найважливішого засобу виховання дітей дошкільного віку;

- розвиток системи виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку;
- збереження специфіки змісту, форм і методів виховання дошкільників;
- розробка і реалізація комплексних програм, надання консультативно-діагностичної, методичної, корекційно-педагогічної допомоги сім'ям з питань виховання дошкільників;
- створення при дошкільних навчальних закладах постійно діючих «Шкіл молодих батьків», які сприяють формуванню педагогічної компетентності останніх у вихованні дітей у сім'ї;
- інформаційне забезпечення розвитку системи виховання в дошкільних навчальних закладах України [9].

У світовій практиці існує чималий досвід організації дошкілля і підготовки дошкільних працівників до роботи в оновлених закладах. Позитивний досвід організації в цьому аспекті наявний, зокрема, у Німеччині. Розбудова системи дошкільного виховання та освіти в Україні потребує сьогодні нових, виважених, науково обґрунтованих підходів, які дали б можливість розв'язати проблеми українського дошкілля, що нагромадилися протягом останніх двох десятиліть і суттєво погіршили стан виховання дітей дошкільного віку в державних дошкільних інституціях. Згідно з державними документами, у сфері дошкілля потрібно реалізувати цілу низку кроків, необхідних для «розробки державних та авторських програм дошкільного виховання, вироблення критеріїв їхньої експертизи та оцінки на основі психофізичних, соціально-психологічних, педагогічних, гігієнічних вимог, оновлення змісту, форм, методів виховання і розвитку дітей дошкільного віку» [13]. Розв'язання цих важливих завдань вимагає значних зусиль з боку держави, компетентних фахівців у сфері дошкілля, оптимізації методичних ресурсів стосовно виховання та освіти дітей дошкільного віку.

Вітчизняна педагогічна наука спрямовує сьогодні свою особливу увагу на дошкілля, оскільки саме в цей період людського життя відбувається становлення особистості через навчання, розвиток та виховання. Система українського дошкілля переживає сьогодні глибоку кризу і потребує пошуку нових підходів до організації дошкільного виховання, застосування специфічних та оригінальних форм, методів та засобів для виховання дошкільняти з орієнтацією на дитиноцентричну парадигму: «Так, у системі сучасного дошкільного виховання простежуються нові тенденції: організаційно змінюється зміст і форми роботи садків, відбувається інтенсивний пошук нових, нетрадиційних підходів, орієнтирів у роботі з дітьми, кожний дошкільний заклад має змогу віднайти «своє обличчя» і, висловлюючись мовою ринкових відносин, що досить активно проникли і в освіту, боротися за свого «споживача» – дітей та батьків» [4, 3].

Наше дослідження доводить, що Міністерством освіти і науки

України вже визначені певні орієнтири щодо поліпшення ситуації у сфері дошкілля, провадиться пошук ефективних форм та методів роботи з дошкільнятами, зокрема щодо їхнього інтелектуального розвитку. Дослідники наголошують на доцільності нововведень на рівні організаційних форм: «У дошкільних закладах можуть створюватися і такі групи:

- прогулянкові – тут має бути організований повноцінний догляд, ігри, прогулянки на свіжому повітрі без спеціальної навчальної діяльності;
- консультативні – відвідування дітьми окремих занять з логопедом, психологом, іншими фахівцями (залежно від потреб);
- сезонні – створюються на базі вже існуючих ДНЗ, функціонують від 1 до 8 календарних місяців на рік. Вони є закладами суспільного виховання дітей від 2 до 6 років і здійснюють догляд за ними, виховання та оздоровлення;
- «особлива дитина» (5–9 років) з індивідуальним режимом;
- створені за принципом одного двору;
- неповного вихідного дня;
- інтенсивного розвитку (для підготовки до вступу в гімназію, ліцей);
- підвищеної індивідуальної уваги (з низьким рівнем шкільної зрілості);
- сімейні;
- гувернерські;
- різновікові, в яких братики і сестрички, сусіди, друзі перебуватимуть разом.

Крім того, можуть організовуватися ігрові групи для вивчення комп'ютера, студії, гуртки тощо» [3, 22].

Подібний досвід організації ігрової та навчальної діяльності дошкільнят існує в наших східних сусідів – росіян. Там організуються школи та центри раннього розвитку дітей дошкільного віку, центри консультативної, методичної, діагностичної допомоги батькам, центри дитячої і юнацької творчості, медико-психолого-педагогічні центри допомоги сім'ям, які виховують дітей удома, мікроцентри соціально-педагогічної підтримки сім'ї дитини [3, 23]. Такі форми діяльності мають на меті реалізувати розвивальні програми, важливою складовою яких є інтелектуальний розвиток дитини. Ці програми включають ігри та вправи, які сприяють більш глибокому усвідомленню і оцінці дитиною своїх особистісних якостей, мотивів діяльності, розвивають мову, мислення, пам'ять, уяву, сприяють удосконаленню комунікативних здібностей тощо.

Отже, невід'ємним складником змісту освітнього процесу в дошкільному закладі є інтелектуальний розвиток дитини, який упродовж перших шести років життя людини закладає фундамент її життєвої

компетентності. Українське дошкілля, як і німецьке, акцентує увагу на цьому, усвідомлюючи, що цей напрям розвитку є особливо важливим для усього життя людини. У дитячих садках він здійснюється на спеціальних заняттях з розвитку мовлення, ознайомлення з навколишнім середовищем та природою під час навчання елементів грамоти й математики. Завдання педагога при цьому – активізувати мислення дітей, зробити сприймання і засвоєння ними матеріалу свідомим, заохочувати до розмірковувань, постановки питань, пошуку самостійних рішень та перевірки їхньої правильності.

Сьогодні все частіше мова іде про формування компетенцій, а не знань, умінь чи навичок. Термін «компетенція» сьогодні часто використовується там, де йдеться про навчання та виховання і визначається як «...загальна здібність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які надбані завдяки навчанню», або «коло питань, у яких хто-небудь достатньо обізнаний», або «здібність виконувати будь-яке завдання або робити що-небудь», або «можливість запровадження зв'язків між знаннями та ситуацією» тощо [6, 47]. Отже, загалом компетенція передбачає діяльні знання, активізацію особистості щодо предмета чи явища на основі здобутих знань чи умінь; це, передусім, характеристика поведінки, форма активності особистості. Компетенція формується, збагачується та розвивається завдяки першому, первинному рівню знань, а вони, як правило, здобуваються ще у дитячому садку. Раннє її формування є особливо доцільним.

Підтвердженням правильності цих концепцій є досвід шкільного життя, яке швидко нівелює особливо високі «інтелектуальні» показники і вказує на необхідність розвитку психічних процесів задля саморозвитку особистості.

Методи й прийоми навчання, наголошують українські педагогічно-дошкільники, необхідно розширювати завдяки включенню в навчальний процес розвивальних ігор та вправ, проблемних запитань, логічних задач, пошукових ситуацій, елементарних дослідів, ребусів, кросвордів тощо. Враховуючи різний рівень інтелектуального розвитку дітей, потрібно диференціювати роботу з ними на заняттях. Для цього треба об'єднувати дошкільнят у підгрупи, добираючи для кожної з них навчальний матеріал різної складності та відповідні методи й прийоми роботи. Учені застерігають педагогів від надмірної інтенсифікації розумового виховання, до якої останнім часом вдаються окремі педагоги, мотивуючи це необхідністю якісно підготувати дитину до школи. Важливо посилити саме розвивальний і виховний аспекти розумового виховання, приділити увагу формуванню мотивів пізнавальної діяльності, розвитку пізнавальних інтересів.

Невід'ємним складником змісту освітнього процесу в дошкільному закладі є розумове виховання дитини, яке упродовж перших 6–7 років за-

кладає фундамент життєвої компетентності людини. Інтелектуальний розвиток дитини починається не за рік до школи, а з народження. У батьків, що мають дітей дошкільного віку, часто виникають питання щодо розвитку дитини, прояву у неї розумових здібностей з іншими дітьми, можливості забезпечити успішний старт у школі і добре вчитися тощо. У зв'язку з цим батьки часто запитують себе: «Що я можу для цього зробити?» і наполегливо шукають на нього відповідь [2, 5–7]. Ці питання також стають предметом активного обговорення для українських педагогів-дошкільників.

На хибних позиціях також часто стоїть сімейна педагогіка. Батьки помилково вважають: варто лише навчити дитину читати, писати, лічити – і жодних проблем не виникатиме. Однак інколи трапляється так, що в дитини, яка пішла до школи, вмюючи читати, лічити і писати, поступово погіршується успішність. Виявляється, що вона не вміє самостійно мислити, висловлювати свої думки, аналізувати, порівнювати предмети і явища, у неї недостатньо розвинені пам'ять, зорове та слухове сприйняття.

У дошкільному віці інтенсивно розвивається мовлення, збагачується активний і пасивний словник, формується культура мовлення. Тому важливо, щоб дитина, виконуючи певні завдання, вчилася міркувати, пояснюючи, чому вона це робить саме в такий спосіб. Такі завдання стоять в умовах сьогодення перед дитячими садками у межах їхньої взаємодії з батьками.

З огляду на проведені дослідження ми визначили головні напрями удосконалення системи українського дошкільця з урахуванням новітніх досягнень німецьких науковців. Зважаючи на ситуацію тривалої руйнації українського дошкільця, науковці та вихователі-практики апробують нові підходи. Інтелектуальний розвиток особистості у цей період є особливо важливим, оскільки зволікання з розвитком розумових резервів та можливостей може накласти негативний відбиток на все майбутнє життя людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Будна Н. Цікавий навколишній світ: зошит для підготовки дитини до школи / Н. Будна, З. Головка. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 32 с.
2. Грегуль Л. Щоб навчання було цікавим / Л. Грегуль // Дошкільне виховання. – 1992. – № 2. – С. 5–7.
3. Зданевич Л.В. Нові форми дошкільної освіти / Л.В. Зданевич, В.С. Палійчук // Дошкільна освіта. – № 3(5). – 2004. – С. 20–26.
4. Кормиліцина Л. Рік 1998. Проблеми та завдання українського дошкільця / Л. Кормиліцина // Дошкільне виховання. – № 1. – 1998 – С. 3–4.
5. Крайник С. Особистісно орієнтований підхід до освітньо-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах / С. Крайник // Рідна школа. – 2006. – Листопад. – С. 57–58.

6. Крутій К.Л. Граматична компетенція дитини дошкільного віку: термінологічне визначення / К.Л. Крутій // Дошкільна освіта. – № 2. – 2003. – С. 47–49.
7. Ладивір С.О. Пізнавальний розвиток старшого дошкільника / С.О. Ладивір // Дошкільна освіта. – № 1. – 2003. – С. 39–41.
8. План по ориентированию по образованию и воспитанию для детских садов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.km-bw.de/servlet/PB//1f0v8x29wukhnxgafwv1mt9ujdn1yays/show/1228263/2008-03-31%20OPlanfaltblatt_russisch.pdf
9. Проект. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Київ. 2004. // Освіта України. – № 94(590). – 3 грудня 2004. – С. 6–10.
10. Сюжетно-рольова гра. Друга молодша група: [упор. Жир Н.В. та ін.] – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 32 с.
11. Якименко С. Методичний посібник: абетка, логіка, математика / С. Якименко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 30 с.
12. Якименко С. Перша книга малюка (4–5 р.) / С. Якименко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 48 с.
13. Orientierungsplan für Bildung und Erziehung. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.km-bw.de/servlet/PB/-s/q0ytlz1f7mjk47orttn122g7bi121hq2m/show/1185559/Orientierungsplan_NoPrintVersion.pdf